

**TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISINING
O'RNI****H.I.Pozilov****Qo'qon Universiteti Boshlang'ich ta'lim
yo'nalishi 3-kurs talabasi,
K.O.Matnazarova
Qo'qon universiteti "Ta'lim" kafedrası
dosenti p.f.f.d (PhD)**

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim tizimini boshqarish, ta'lim samaradorligini oshirishda o'qituvchining o'rni, tarbiya masalasi, o'quvchilarga bilim berishda o'qituvchining vazifalari, rahbar ma'suliyati, ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarning bilim ko'nikmalarini shakllantirish haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, tarbiya, rahbar, maktab, o'qituvchi, o'quvchu, bilim, ko'nikma, malaka, sub'ekt, muomala madaniyat.

Ta'lim, tarbiya masalasi hamma zamonda dolzarb bo'lib kelgan. O'tmishda ham kishilar ta'lim olishgan, ta'lim berishgan. Bugun ham o'quv yurtlari, bilim maskanlari faoliyati jamiyatning diqqat markazida. O'ylaymanki, kelajakda ham ta'limga bo'lgan e'tibor kuchaysa, kuchayadiki, aslo kamaymaydi. Xo'sh, keling endi ushbu soha vakillari, uning ishtirokchi – sub'ektlari bilan tanishib chiqamiz.

Ta'limda, eng avvalo "ta'lim oluvchi" ni tilga olish to'g'riroq bo'lsa kerak. Agar ta'limga ehtiyoj bo'lmasa, uning keragi ham bo'lmaydi. Shu nuqtai nazardan olib qaraydigan bo'lsak, ta'lim oluvchi bor ekan – ta'lim ham bo'ladi.

Ikkinchi navbatda, albatta "ta'lim beruvchi" shaxsini aytish joiz. Chunki bevosita ular ta'limning ta'lim mazmuni bilan tanishtiruvchi, ta'lim oluvchilarga ta'limni anglatuvchisi bo'lib hisoblanadi.

Ta'limda ishtirok etuvchi va o'z navbatida muhim sub'ektlardan biri bu – oila, ota-onadir. Endi, sizga ma'lumki, har qanday ish, har qanday loyiha ma'lum reja, qonun-qoida asosida amalga oshadi. Uning boshqaruvchisi bularni belgilab berib, borishini nazorat qiladi. Ta'limda ham bunday vazifani o'z bajaruvchisi bor. Ta'lim tizimini tashkil etib, isloh qilib, unda ishtirokchilar vakolatlari, huquq va majburiyatlarini belgilab, bu ishning borishini nazorat qiluvchi sub'ekt bu – Davlatdir. Davlat deyilganda Respublika Prezidenti, Oliy vakillik organlaridan boshlab to rektor, direktor va uning o'rinbosarlarigacha bo'lgan boshqaruv tizimi tushunilishi lozim. Chunki ular bu sohada Davlat nomidan ish ko'rishadi. Mana, ta'lim sohasining ayrim sub'ektlari bilan tanishib chiqdik. Ushbu ro'yxatga shuningdek, fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari, mahalla, nodavlat notijorat tashkilotlari, jamoat birlashmalari va boshqalarni ham kiritishimiz mumkin. Ular ham o'z vakolat doirasidan kelib chiqqan holda ta'lim tizimida o'z o'rniga ega. Ta'lim samaradorligini oshirishda kim qanday vazifani bajarishi lozim? Bu o'rinda har bir sub'ektning o'z vazifalari bor. Ularning har biri o'z ishiga ma'suliyat bilan yondashsa, ta'lim samaradorligiga erishiladi. Keling, bu vaziyatni umumta'lim maktab misolida ko'rib chiqamiz.

Maktab – bola ma'lum yoshga yetgach, uni o'z bag'riga olib, unga ta'lim- tarbiya beradigan maskan. Hozirda jamiyatimizda o'quvchi birinchi sinfdan o'n birinchi sinfgacha umumiy o'rta ta'lim maktabida ta'lim –tarbiya oladi. Ya'ni o'quvchilar umrining o'n bir yilini shu dargohda o'tkazadi. Maktabga kelishidan maqsad shunchaki bir hujjatni olish emas, balki kelajak poydevorini qurishda asqotadigan bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishdir. Shunday ekan, maktab darvozasiga ilm talabida kelgan har bir yosh avlodni munosib ravishda voyaga yetkazish bugungi kunning eng dolzarb masalasidir. Shu nuqtai nazardan ta'limni samarali tashkil etish har bir ta'lim ishtirokchisidan ma'suliyat talab etadi. Maktab rahbari muassasa, uning texnik ta'minoti,

o'quvchilar xavfsizligi uchun javobgar bo'lsa, o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari esa pedagog xodimlarning ish hujjatlari, dars jarayoni tartibini nazorat qiladi. Ma'naviy – ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari maktabning ma'naviy muhitidan xabardor bo'lib, o'qituvchi va o'quvchilarning xulq-odobi, muomala madaniyati, o'zini tutishi, tarbiyasi borasida qayg'uradi. Maktab pedagoglari esa o'quvchilarga o'z mutaxassisligi bo'yicha ta'lim berishadi. O'quvchilarning birgina vazifasi bor bo'lib, bu ham bo'lsa – ta'lim olish, mustahkam bilim egallash. Agar diqqat bilan nazar tashlasak, hozirgi kunda o'qituvchi – murabbiylarga alohida ma'suliyat yuklatilgan. Chunki, ta'limdan maqsad – barkamol, sog'lom avlodni tarbiyalash. Bu sohada tarbiyalanuvchi bilan eng ko'p muloqotda bo'ladigan shaxs bu – o'qituvchidir. O'qituvchi – qadimdan turli davlatlarda nafaqat oddiy aholi, balki davlat rahbarlari tomonidan hurmatlanib, ardoqlanib kelgan kasb egalari. Ularni turlicha atash mumkin: o'qituvchi, murabbiy, ustoz, mudarris, muallim va boshqalar. Ularning barchasida bir ma'no anglashiladi: Ziyoli! Haqiqatdan ham, o'qituvchilar ziyo tarqatuvchilardir. Maktabga ilk qadam qo'ygan bolani qo'lidan tutib, o'zida bor bilimni berish barobarida unga dunyoni tanishtiradi. Bolani oppoq varaq deb faraz qilsak, ustoz unda turli tasvirlarni tasvirlaydigan rassom misolidir.

Maktab tizimida ta'lim 2 bosqichda amalga oshiriladi: boshlang'ich ta'lim va yuqori ta'lim. Boshlang'ich ta'lim 1-4 sinflarni o'z ichiga olib, bu davr o'qituvchilardan ayniqsa o'z ishiga e'tiborli bo'lishni, ma'suliyat bilan yondashishni talab etadi. Chunki "Yoshlikda olingan bilim, toshga o'yilgan naqsh kabidir" degan maqol zamirida bolaning yoshligidan qanday bilim olsa, qanday harakat qilsa, kelajakda ham shunday davom etishi yotadi. Shunday ekan, birinchi navbatda boshlang'ich sinfda mustahkam bilim berilishi lozim. O'quvchi to'rtinchi sinfni tugatgach, yuqori ta'limga ya'ni ixtisoslashgan va Prezident maktablariga hujjat topshiradi va bilim salohiyati yetarli bo'lsa, imtihonlardan yetarli ball to'plasa shu maktabda o'qiydi. Bunda endi o'quvchilarning o'zlashtirishi lozim bo'lgan fanlari sekin-asta ko'payib, murakkablashib boraveradi. Shuningdek, ta'limning bu bosqichida har bir fandan mutaxassis o'qituvchilar dars beradilar. O'qituvchiga baho bermoqchi bo'lganlar uning hujjatiyu, kiyimi, olimpiadalarda egallagan o'rinlariyu, sertifikatlarini hisoblashi shart emas. O'quvchilar – o'qituvchining eng xolis, eng adolatli hakamlari. Ular bilan ikki-uch og'iz suhbatlashsangiz, har qanday o'qituvchi haqida yetarli ma'lumotga ega bo'lasiz. Yuqoridagi so'rov natijalari hamda shaxsan o'zimning kuzatuvlarim asosida o'qituvchilar quyidagilarga rioya etishlari lozim deb o'ylayman:

- bolalarni sevishi;
- o'z sohasini yetarlicha egallagan bo'lishi
- muomala madaniyatiga ega bo'lishi;
- shaxsiy hayot va kasbiy faoliyatni aralashtirib yubormasligi;
- o'z ishiga ma'suliyat bilan yondashishi;
- boshqalar(turli komissiya va tekshiruvchilar) uchun emas, balki O'zbekiston kelajagining taqdiri o'zini qo'lida ekanligini anglagan holda faqat va faqat barkamol avlodni tarbiyalash uchun mehnat qilishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston kelajagi yosh avlod qo'lida! Shunday ekan bugun biz qanday ta'lim bersak, ertaga bizdan ta'lim olgan yosh avlod shunday hayot kechiradi. Uning maktab hayotida o'rganganlari butun hayoti davomida asosiy negiz bo'lib hisoblanadi. Shunday ekan, keling, bizga yuklatilgan sharaflari vazifani dildan his etaylik, ma'suliyat bilan bajaraylik. Biz yashab turgan jamiyatning haqiqiy vatanparvar, madaniyatli, ma'naviyatli a'zolarini tarbiyalaylik.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mahmudov M. Ta'lim natijasini loyihalash. // «Pejagogik mahorat», 2003 yil, 1-son, 8-10 betlar.
2. To'raqulov X.A. Ilmiy ijodiyot metodologiyasi. T-2006y.
3. Farberman B.L., Musina R.G., Jumaboeva F.A. Oliy o'quv yurtlarida o'qitishning zamonaviy usullari. T., 2002 yil.

4. Ishmuxamedov R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. TDPU. T. 2004 .
5. J.G.Yo'ldoshev, S. A. Usmonov. Pedagogik texnologiya asoslari. T.O'qituvchi. 2004.